عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان پزشکی شاهد و ایثارگر دانشگاه علوم پزشکی اراک

مریم اکبری لاکه[1]، سارا عابدی[2]، محسن شمسی[3]

۱. گروه آموزش پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، آموزش پزشکی، دانشکده مدیریت و آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.
۳. دکترای تخصصی، آموزش بهداشت و ارتقا سلامت، گروه آموزش بهداشت و ارتقا سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران.

نویسنده مسئول: محسن شمسی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران.

ORCID:
0000-0003-4033-8041

Email:
mohsen_shamsi1360@yahoo.com

چکیده

مقدمه: مهم‌ترین شاخص عملکرد دانشگاه، یادگیری دانشجویان بوده که برای سنجش آن می‌توان از عملکرد تحصیلی آن‌ها استفاده کرد. لذا این مطالعه با هدف بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان رشته پزشکی ستاد شاهد و ایثارگر در دانشگاه علوم پزشکی اراک انجام شده است.

روش‌ها: مطالعه حاضر به صورت مقطعی، در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ بر روی ۱۰۰ نفر از دانشجویان شاهد و ایثارگر رشته پزشکی عمومی که به روش سرشماری انتخاب شدند، انجام شده است. اطلاعات با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته پایا و روا و شامل اطلاعات دموگرافیک و عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان بود. داده‌های جمع‌آوری شده از طریق نرم‌افزارهای AMOS و SPSS و با استفاده از معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: در این مطالعه، میانگین سن دانشجویان ۱۹/۰۲ سال و بیشترین تعداد آن‌ها ۷۴ نفر (۷۴ درصد) زن بودند. در این پژوهش بین جنسیت (P-Value=۰/۰۵۸)، محل سکونت دانشجویان (P-Value=۰/۰۸۸) و اشتغال دانشجویان (P-Value=۰/۰۷۹۵) با عملکرد تحصیلی تفاوت معنی‌داری مشاهده نشده است و متوسط وضعیت اقتصادی خانواده (P-Value=۰/۰۱۸)، میزان تحصیلات والدین (P-Value=۰/۰۲۳)، شناخت از رشته و نقش حرفه‌ای (P-Value=۰/۰۰۱)، فضا و محیط فیزیکی (P-Value=۰/۰۰۱) بر عملکرد تحصیلی دانشجویان مؤثر بوده و تفاوت معنی‌داری را نشان داد.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج مطالعه‌ی حاضر، توجه به عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی دانشجویان از دیدگاه خود دانشجویان به عنوان ذی‌نفعان می‌تواند در روند تحصیلی دانشجویان، افزایش پیشرفت تحصیلی و پیشگیری از افت تحصیلی آنان تأثیرگذار باشد. لذا پیشنهاد می‌گردد نهادهای آموزشی برنامه‌ریزی دقیق و منسجمی در زمینه ارتقاء عوامل نامبرده و رفع نواقص احتمالی آن‌ها داشته باشند.

کلیدواژه‌ها: دانشجو، عملکرد تحصیلی، آموزش.

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۴/۱۴ **پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۷/۱۱**

ارجاع: اکبری لاکه مریم، عابدی سارا، شمسی محسن. عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان پزشکی شاهد و ایثارگر دانشگاه علوم پزشکی اراک. راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی. ۱۴۰۱؛ ۹(۱):۴۵-۵۳.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

مقدمه

دوران دانشجویی، دوره‌ای مهیج و پرچالش برای دانشجویان است. در طول این دوره، کلیه‌ی دانشجویان، به ویژه دانشجویان گروه علوم پزشکی، به دلیل رویارویی با عوامل استرس‌زای بیشتر و لزوم سازگاری مناسب، باید از سلامت روانی و خوداتکایی بیشتری برخوردار باشند. ویژگی‌های شخصیتی، الزامات محیط آموزشی و اجتماعی دانشگاه و برخی عوامل اجتماعی– اقتصادی را می‌توان به عنوان عوامل تأثیرگذار بر کیفیت روند یادگیری و تحصیلی دانشجویان در نظر گرفت (۱،۲). با شناخت عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان که آینده‌سازان هر کشوری هستند، می‌توان در کسب مهارت‌های علمی و تخصصی برای دستیابی به رسالت دانشگاه، برنامه‌ریزی صحیح نموده و به روند رشد آموزشی دانشجویان کمک نمود (۱). در این میان، دانشجویان شاهد و ایثارگر به عنوان یادگاران گران‌قدر حماسه‌سازان دفاع مقدس از جایگاه ارزشمند و رفیعی برخوردارند، این سرمایه‌های ارزشمند به لحاظ ایثارگری‌هایی که در برهه‌های مختلف انقلاب اسلامی از خود نشان دادند، دارای ارزش‌های گران‌بهایی هستند که نیازمند تعالی هر چه بیشتر و پیشرفت در زمینه‌های مختلف می‌باشند (۳).

شناخت نگرش این دانشجویان در خصوص خدمات آموزشی می‌تواند نتایج ارزشمندی را برای برنامه‌ریزان آموزشی فراهم آورد. شناسایی مشکلات و موانع رشد فرهنگی و علمی فرزندان شاهد برای نیل به یک برنامه‌ریزی صحیح و متناسب با اهداف عالی تعلیم و تربیت یک ضرورت است (٤). در این میان شناسایی علل و عوامل افت تحصیلی و یافتن راه‌هایی برای پیشگیری یا جبران آن، در دانشجویان علوم پزشکی که با سلامت مردم در ارتباط هستند، از موضوعات کاربردی و مهم در حوزه‌ی پژوهش‌های آموزشی است (۵).

نتایج حاصل از مطالعات انجام گرفته در زمینه عملکرد تحصیلی دانشجویان مؤید چگونگی تأثیر عواملی از قبیل ویژگی‌های دموگرافیک و روان‌شناختی مداخله‌گر در رفتارهای تحصیلی دانشجویان است که می‌تواند در بهبود کیفیت آموزشی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد توجه قرار گیرند (٦).

در مطالعات موجود در زمینه تأثیر عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان در کشور ایران می‌توان به مطالعه حق‌دوست و همکاران در دانشجویان علوم پزشکی ایران و چنگیزی و همکاران در دانشجویان علوم پزشکی اراک اشاره نمود که عوامل جنس پسر، بالاتر بودن سن ورود به دانشگاه، سهمیه قبولی، ترم تحصیلی و نوع رشته تحصیلی را در افت تحصیلی مؤثر دانستند (۷،۸). همچنین مطیعی لنگرودی و همکاران در فراتحلیل تحقیقات انجام شده در حوزه افت تحصیلی فرزندان شاهد در بنیاد شهید و امور ایثارگران را منتسب به نگرش به آینده‌ی شغلی و داشتن مسئولیت اداره خانواده و بیماری مستمر یکی از اعضای خانواده دانست (٤). مطالعه خدایاری‌فرد و همکاران نیز در دانشجویان شاهد دانشگاه تهران بین پیشرفت تحصیلی با روابط خانوادگی ارتباطی را گزارش ندادند (۲).

در مطالعات یافت شده در خارج از کشور نیز Blanco و همکاران در اسپانیا بیان داشتند که افت تحصیلی و افسردگی در دانشجویان با سن بالا بیشتر است (۹).

Dante و همکاران در دانشجویان پرستاری ایتالیا نیز بیان داشتند که افت تحصیلی در پسران بیش از دختران است و در دانشجویان غیربومی بیشتر است (۱۰). Lancia و همکاران در دانشجویان پرستاری دانشگاه ال‌آکیلا نشان داد که معدل دیپلم دانشجویان موفق بهتر از بقیه‌ی دانشجویان است و همچنین دانشجویان دختر عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به پسران دارند (۱۱).

با در نظر گرفتن این که آموزش عالی یکی از عناصر کلیدی توسعه‌ی انسانی در هر کشور به شمار می‌آید و این آموزش زمانی مؤثر است که طراحی و برنامه‌ریزی شده باشد و در طراحی آموزشی و تحصیلی نیز شناخت نیازمندی‌های آموزشی دانشگاه و نیازهای تحصیلی دانشجویان لازم و ضروری است. لذا بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان و به خصوص دانشجویان شاهد و ایثارگر بنا به شرایط خاص آسیب‌پذیری بیشتر نسبت به سایر دانشجویان از اهمیت بیشتری برخوردار است. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان پزشکی شاهد و ایثارگر دانشگاه علوم پزشکی اراک صورت پذیرفته است.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر از نوع توصیفی- تحلیلی و از حیث هدف کاربردی می‌باشد که در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ انجام شده است. جامعه‌ی پژوهش شامل ۱۰۰ نفر از دانشجویان رشته پزشکی در حال تحصیل و تحت پوشش ستاد شاهد و ایثارگر دانشگاه علوم پزشکی اراک بودند که با روش نمونه‌گیری سرشماری و براساس معیارهای ورود به مطالعه انتخاب شدند.

معیار ورود به مطالعه شامل دانشجویان پزشکی عضو ستاد شاهد که در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ حداقل یک ترم مشغول به تحصیل بودند که تمایل به مشارکت در پژوهش به صورت داوطلبانه داشتند. پرسشنامه‌های مربوطه تکمیل کردند. معیار خروج نیز سایر نمونه‌هایی که پرسشنامه ناقص تکمیل و یا حاضر به تکمیل کامل پرسشنامه نبودند که در این مطالعه با اختصاص وقت و زمان مناسب به دانشجویان و تبیین اهداف مطالعه برای آنان ریزش وجود نداشت.

برای تهیه‌ی پرسشنامه‌ی ویژه دانشجویان پزشکی تحت پوشش ستاد شاهد براساس جستجوها و مطالعات انجام شده، پرسشنامه‌ی اولیه تهیه و مراحل روایی و پایایی آن مجدداً توسط پانل خبرگان بررسی و سؤالات پرسشنامه با توجه به اهداف مورد بازبینی قرار گرفت و تغییرات لازم اعمال گردید. در مطالعه حاضر بخشی از سوالات پرسشنامه به صورت اقتباسی از پرسشنامه‌های موجود برگرفته و استفاده شد (۴،۷،۸).

پرسشنامه در دو بخش طراحی شد. بخش اول اطلاعات دموگرافیک که شامل رشته تحصیلی، سن، جنس، وضعیت اشتغال به کار، محل سکونت دانشجو، میزان تحصیلات پدر و مادر، وضعیت اقتصادی دانشجو بود. بخش دوم پرسشنامه، خود از دو قسمت تشکیل شده است. قسمت اول ۸ سؤال در خصوص شناخت از رشته و نقش حرفه‌ای و قسمت دوم ۱۰ سؤال در خصوص فضا و محیط آموزشی بود. پرسشنامه دانشجویان ۱۸ گویه به صورت لیکرت ۵ تایی با امتیاز (خیلی زیاد ۵، زیاد ۴، تا حدودی ۳، کم ۲ و «خیلی کم ۱) بود.

جهت روان‌سنجی ابتدا پرسشنامه جهت محاسبه روایی، از نظرات کارشناسان متخصص در زمینه‌ی محتوای پرسشنامه مورد نظر، استفاده شد. تعداد اساتیدی که در نظرسنجی روایی شرکت کردند، ۱۰ نفر از اساتید دانشکده پزشکی که با ستاد شاهد همکاری داشتند، انتخاب شدند که با توضیح اهداف پژوهش برای آن‌ها و ارائه تعاریف عملیاتی مربوط به محتوای سؤالات به آن‌ها، از آن‌ها خواسته شد تا در یک جدول طراحی شده هر یک از سؤالات را براساس طیف سه بخشی لیکرت با شاخص‌های «مربوط بودن»، «واضح بودن» و «ساده بودن» علامت‌گذاری کنند.

با استفاده از جدول میزان روایی براساس تعداد شرکت‌کنندگان در نظرسنجی، حداقل مقدار نسبت روایی محتوایی Content Validity Ratio (CVR) برابر با ۰/۶۲ تعیین گردید. گویه‌هایی که مقدار CVR کمتر از حد مورد نظر داشتند از آزمون کنار گذاشته شدند.

جهت محاسبه شاخص روایی محتوایی Content Validity Index (CVI)، جداول سنجش CVI، به صورت طیف چهار بخشی (غیرمرتبط، نیاز به بازبینی جدی، نیاز به بازبینی جزیی، مرتبط) برای هر یک از گویه‌های پرسشنامه طراحی شده و مجدد به استحضار ۱۰ نفر متخصصین ذکر شده داده شد و از آنان خواسته شد که در مورد هر یک از سؤالات جدول اظهارنظر نمایند. سپس برای هر گویه مطابق فرمول: تجمع امتیازات موافق برای هر آیتم که امتیاز مرتبط اما نیاز به بازبینی جزیی و کاملاً مرتبط را کسب کرده‌اند، تقسیم بر تعداد کل متخصصان، امتیاز محاسبه گردید. پذیرش آیتم‌ها براساس نمره CVI بالاتر از ۰/۷۹ بود. در این قسمت نیز گویه‌هایی که نمره کمتر از ۰/۷۹ داشتند، در مرحله اول اصلاح شدند و مجدد به استحضار پانل خبرگان رسانده شدند و در مرحله دوم نظرسنجی، تمامی گویه‌ها قابل قبول بودند.

به منظور تعیین پایایی پرسشنامه‌ها نیز از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. بنابراین ابتدا ضریب آلفای کرونباخ ابعاد پرسشنامه‌ها به وسیله نرم‌افزار SPSS محاسبه شد و همان طور که در جدول ۱ ارائه شده است، مقادیر ضرایب همگی بالای ۰/۷ هستند که نشانه پایایی بالای پرسشنامه می‌باشد.

جدول ۱- پایایی محاسبه شده هر یک از متغیرهای پرسشنامه پژوهش

متغیرها	تعداد سؤال	آلفای کرونباخ
شناخت از رشته	۸	۰/۷۶
فضا و محیط فیزیکی	۱۰	۰/۸۴

ضریب همبستگی متغیرها رابطه‌ی معنی‌دار بین متغیرها را نشان می‌دهد. بررسی هم‌خطی چندگانه متغیرهای پژوهش نشان می‌دهد که

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

ارزش‌های تحمل به دست آمده برای متغیرها، بالای ۰/۱ هستند و نشان‌دهنده عدم وجود هم‌خطی چندگانه بین متغیرها می‌باشد. همچنین مقدار عامل تورم واریانس به دست آمده برای متغیرها کوچک‌تر از ۲ هستند و این نشان می‌دهد که بین متغیرها، هم‌خطی چندگانه وجود ندارد. بررسی فرضیه کلی نشان داد مدل مفروض، رابطه علی متغیرهای شناخت، فضا بر عملکرد تحصیلی دانشجویان شاهد و ایثارگر رشته علوم پزشکی برازنده داده‌ها است.

پس از جمع‌آوری کامل داده‌های تحقیق، داده‌های جمع‌آوری شده توسط نرم‌افزارهای موجود و مرتبط با تحقیق، SPSS نسخه ۲۲ و Amos 16 داده‌ها تجزیه و تحلیل شدند در بخش توصیفی عملیات مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی افراد نمونه آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ توصیف شد. در بخش استنباطی نیز آزمون فرضیه‌های پژوهش انجام گرفت تا تأثیرات بین سازه‌های مدل مشخص شود که اثر مستقیم حاکی از رابطه‌ی مستقیم و بدون واسطه متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. در این مطالعه مقادیر بار عاملی یکایک گویه‌ها با استفاده از نرم‌افزار Amos 16 محاسبه و دیده شد که بار عاملی آن‌ها همگی بیشتر از ۵۰ درصد می‌باشد. بررسی ضریب همبستگی متغیرها رابطه معنی‌دار بین متغیرها را نشان می‌دهد. بررسی هم‌خطی چندگانه متغیرهای پژوهش نشان می‌دهد که ارزش‌های تحمل به دست آمده برای متغیرها، بالای ۰/۱ هستند و نشان‌دهنده عدم وجود هم‌خطی چندگانه بین متغیرها می‌باشد. همچنین مقدار عامل تورم واریانس به دست آمده برای متغیرها کوچک‌تر از ۲ هستند و این نشان می‌دهد که بین متغیرها، هم‌خطی چندگانه وجود ندارد. بررسی فرضیه کلی نشان داد مدل مفروض، رابطه علی متغیرهای شناخت، فضا، برازنده داده‌ها است.

در خصوص رعایت اخلاق در پژوهش، به دانشجویان به طور کامل توضیح داده شد که سؤالات در راستای انجام پایان‌نامه است و اطلاعات آن‌ها کاملاً به صورت محرمانه باقی می‌ماند.

یافته‌ها

در این مطالعه میانگین سنی دانشجویان ۱۹/۰۲ سال با انحراف معیار ۳/۲۱ سال و دامنه‌ی سنی ۱۸ تا ۲۷ سال مشاهده شد. در خصوص جنسیت دانشجویان مطابق با جدول ۲ تعداد ۲۶ درصد از پاسخ‌گویان مرد و ۷۴ درصد از پاسخ‌گویان زن می‌باشند. سایر مشخصات دموگرافیک دانشجویان در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- مشخصات دموگرافیک دانشجویان ستاد شاهد و ایثارگر

متغیر	فراوانی	فراوانی نسبی (درصد)	فراوانی مطلق (تعداد)
جنسیت	مرد	۲۶	۲۶
	زن	۷۴	۷۴
تحصیلات والدین	ابتدایی	۱۹	۱۹
	سیکل	۵	۵
	دیپلم	۴۰	۴۰
	کارشناسی	۲۲	۲۲
	کارشناسی ارشد	۱۴	۱۴
وضعیت سکونت	بومی	۳۱	۳۱
	غیر بومی	۶۹	۶۹
وضعیت اشتغال دانشجو	شاغل	۳۷	۳۷
	غیر شاغل	۶۳	۶۳
وضعیت اقتصادی	ضعیف	۳۵	۳۵
	متوسط	۴۶	۴۶
	خوب	۱۹	۱۹

در جدول ۳، یافته‌های مربوط به آزمون ارتباط‌سنجی مشخصه‌های دموگرافیک دانشجویان بر عملکرد تحصیلی نشان داده شده است. جنسیت دانشجویان، وضعیت سکونت و وضعیت اشتغال دانشجو در سطح اطمینان ۹۵ درصد، معنی‌دار نمی‌باشند. یعنی تأثیری بر عملکرد دانشجو ندارند و در مقابل تحصیلات والدین و وضعیت اقتصادی آن‌ها معنی‌دار می‌باشند. در این مطالعه عامل شناخت دارای میانگین ۱/۴۵، انحراف معیار ۰/۸۵، با دامنه‌ی ۱ تا ۳/۴۲ بوده است. در مورد تأثیر فضای آموزشی نیز میانگین ۲/۰۱ با انحراف معیار ۰/۶۷ و دامنه‌ی ۱/۲ تا ۳/۲۴ مشاهده شد. ضریب همبستگی بین شناخت با فضا ۰/۲۵ مشاهده شد.

جدول ۳- عملکرد تحصیلی برحسب مشخصه‌های دموگرافیک دانشجویان

	مشخصات دموگرافیک				
	جنسیت	تحصیلات والدین	وضعیت اقتصادی خانواده	وضعیت سکونت دانشجو	وضعیت اشتغال دانشجو
میزان همبستگی	۰/۳۵	۰/۵۹	۰/۶۵	۰/۲۲	۰/۲۵
P مقدار	۰/۰۵۸	۰/۰۲۳	۰/۰۱۸	۰/۰۸۸	۰/۰۷۹

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها، با استفاده از آزمون کولموگروف – اسمیرنوف بررسی شد. جدول شماره ٤ نتایج آزمون K-S ابعاد پژوهش را نشان می‌دهد. مطابق با جدول، به دلیل سطح معنی‌داری بالاتر از ۰/۰۵، می‌توان در سطح اطمینان ۹۵ درصد بیان داشت که توزیع داده‌های پژوهش نرمال است.

جدول ۴- آزمون K-S برای بررسی نرمال بودن

متغیرها	مقدار آماره	سطح معنی‌داری آزمون
شناخت	۱/۰۵	۰/۰٦٦
فضا	۱/۲۲	۰/۰٥٤

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه در خصوص تعیین عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان شاهد از دیدگاه دانشجویان نشان داد شناخت از رشته ونقش حرفه‌ای، فضا و محیط فیزیکی از توزیع نرمال برخوردار است و تأثیر معنی‌داری در عملکرد تحصیلی دانشجویان پزشکی دارد.

در مطالعه‌ی حاضر هم‌خوان با مطالعه‌ی سنایی‌نسب بین علاقه‌مندی به رشته‌ی تحصیلی و معدل تحصیلی دانشجویان از لحاظ آماری ارتباط معنی‌دار مشاهده شد و افراد با میزان علاقه‌مندی کم، پایین ترین میانگین پیشرفت تحصیلی را در مقایسه با افراد با میزان علاقه‌مندی متوسط و بالا داشتند. نتایج مطالعه‌ی سنایی‌نسب نشان داد که بین علاقه به رشته تحصیلی با معدل ارتباط مستقیم و معنی‌دار وجود دارد (۱۲).

در مطالعه‌ی حاضر هم‌خوان با مطالعه‌ی وکیلی بین محیط فیزیکی و هر یک از اجزاء (ابعاد) محیط فیزیکی (درجه‌ی حرارت و تهویه مناسب، میزان روشنایی، طرز چینش صندلی‌ها، فضای سبز دانشگاه، تجهیزات سمعی و بصری دانشگاه) با میزان یادگیری و شادکامی دانشجو معلم پسر دانشگاه فرهنگیان رابطه‌ی معنی‌داری وجود داشت (۱۳). نتایج پژوهش ما با مطالعه گلستانه و همکاران، سهرابی، محمدی و همکاران و اسفیجانی مطابقت دارد (۱۷-۱٤). در خصوص تعیین عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان شاهد بر حسب مشخصات دموگرافیک دانشجویان نتایج نشان داد جنسیت بر عملکرد تحصیلی دانشجویان مؤثر نیست. هم‌خوان با مطالعه‌ی حاضر در مطالعه خدایاری‌فرد و همکاران در دانشجویان شاهد و ایثارگر دانشگاه تهران تفاوتی بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر و پسر گزارش نشد (۲). در حالی که در تحقیق Dante و همکاران در پژوهشی با عنوان تجزیه و تحلیل زمانی در خصوص متغیرهای فردی مرتبط با افت تحصیلی دانشجویان پرستاری، جنسیت بر عملکرد تحصیلی دانشجویان مؤثر بود به طوری که دانشجویان دختر عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به پسران داشتند (۱۰). همچنین رودباری و همکاران در پژوهشی با عنوان تعیین عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران به این نتیجه رسیدند که تعداد ترم‌های مشروطی دانشجویان پسر بیشتر از دختران است (۱۸).

حق‌دوست و همکاران در دانشجویان علوم پزشکی ایران و چنگیزی و همکاران در دانشجویان علوم پزشکی اراک عوامل جنس پسر، بالاتر بودن سن ورود به دانشگاه، سهمیه قبولی، ترم تحصیلی و نوع رشته تحصیلی را در افت تحصیلی مؤثر دانستند (۷،۸). همچنین مطیعی لنگرودی و همکاران در فراتحلیل تحقیقات انجام شده در حوزه افت تحصیلی فرزندان شاهد در بنیاد شهید و امور ایثارگران را منتسب به نگرش به آینده‌ی شغلی و داشتن مسئولیت اداره خانواده و بیماری مستمر یکی از اعضای خانواده دانست (٤).

در پژوهش ما بین محل سکونت دانشجویان و اشتغال دانشجویان با عملکرد تحصیلی تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. در حالی که در پژوهش Dante و همکاران این رابطه معنی‌دار بود و دانشجویانی که همزمان با تحصیل کار می‌کردند، از عملکرد تحصیلی خوبی برخوردار نبودند (۱۰). در خصوص دانشجویان شاهد و ایثارگر مطالعه خدایاری‌فرد و همکاران نیز در دانشجویان شاهد دانشگاه تهران بین پیشرفت تحصیلی با روابط خانوادگی ارتباطی را گزارش ندادند (۲). در حالی است که سایر مطالعات در داخل و خارج کشور به طور معنی‌داری تأثیر عوامل خانوادگی (فقدان والدین) را بر عملکرد روان‌شناختی و اظطراب دانشجویان تأیید کردند (۸،۱۹). در پژوهش ما متوسط وضعیت اقتصادی خانواده و میزان تحصیلات والدین بر عملکرد تحصیلی دانشجویان مؤثر بوده و تفاوت معنی‌داری را نشان داد. در تحقیق رحیمی و همکاران نیز دانشجویان با عملکرد تحصیلی خوب از وضعیت اقتصادی مناسب برخوردارند و دارای مادران با سطح تحصیلات بالا بودند (۲۰).

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

در مطالعات خارج از کشور نیز Blanco و همکاران در اسپانیا بیان داشتند که افت تحصیلی و افسردگی در دانشجویان با سن بالا بیشتر است (۹). Dante و همکاران در دانشجویان پرستاری ایتالیا نیز بیان داشتند که افت تحصیلی در پسران و بیش از دختران است و در دانشجویان غیربومی بیشتر است (۱۰). Lancia و همکاران در دانشجویان پرستاری دانشگاه ال‌آکیلا نشان داد که معدل دیپلم دانشجویان موفق بهتر از بقیه‌ی دانشجویان است و همچنین دانشجویان دختر عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به پسران دارند (۱۱). با توجه به نتایج مطالعات مختلف به نظر توجه به عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی با تأکید بر افزایش توانمندی دانشجویان در یادگیری راهبرهای مقابله‌ای با شرایط آسیب‌زا در روند تحصیلی آنان ضرورت دارد (۲۳-۲۱).

با توجه به موارد فوق تلاش برای شناسایی عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی و ارائه راهبردها و انجام اقداماتی در جهت کاهش خسارات ناشی از اُفت تحصیلی، مستلزم پژوهش‌های بسیاری در این زمینه است تا عوامل مؤثّر بر پیشرفت تحصیلی، کشف و میزان تأثیر هر کدام از این عوامل بر پیشرفت تحصیلی آشکار شود؛ علاوه بر این، در سال‌های اخیر در دانشگاه‌ها مشاهده شده است که پیشرفت تحصیلی دانشجویان در بعضی از ورودی‌ها و رشته‌ها تفاوت قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد. لذا شناسایی عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی دانشجویان شاهد و ایثارگر می‌تواند منجر به شناسایی به موقع دانشجویان در معرض خطر شود؛ از این رو، لازم است ارتقای عملکرد تحصیلی این دانشجویان با انجام مداخلات اثربخش، هدایت و مشاوره تحصیلی فراهم گردد. شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت و موفقیت تحصیلی دانشجویان گامی مهم در جهت رشد و توسعه‌ی پایدار هر جامعه است. از این رو، استفاده از دیدگاه استادان به سبب تجارب ارزنده و ارزشمند می‌تواند نقاط ضعف و قوت محیط‌های آموزشی را روشن‌تر نماید و نقش مهمی در تدوین برنامه‌های آموزشی و بهبود کیفیت خدمات پزشکی داشته باشد.

از جمله محدودیت‌های مطالعه‌ی حاضر، گردآوری اطلاعات از طریق خودگزارش‌دهی بود که سعی گردید با بیان شفاف اهداف مطالعه و ارائه زمان کافی به دانشجویان بر کیفیت و دقت اطلاعات جمع‌آوری شده افزوده شود.

در نهایت می‌توان بیان کرد که نتایج به دست آمده در این پژوهش می‌تواند در طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی، فرهنگی و مشاوره‌ای برای ترغیب، پیشرفت و پیشگیری از افت تحصیلی دانشجویان شاهد و ایثارگر به عنوان قشری از دانشجویان که به لحاظ شرایط خانوادگی از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردار و مستعد افت تحصیلی می‌باشند، به کار رود.

پیشنهاد می‌گردد مشاوره و راهنمایی دانشجویان جهت حل مشکلات فردی و گروهی و آشناسازی آنان با حقوق، وظایف، مقررات و آیین‌نامه‌های دانشجویی به نحو بهتر و منسجم‌تری ارائه گردد.

تشکر و قدردانی

از کلیه‌ی دانشجویان شاهد و ایثارگر دانشگاه علوم پزشکی اراک که در انجام مطالعه حاضر یاری رساندند، صمیمانه قدردانی می‌گردد.

تأییدیه اخلاقی

مطالعه‌ی حاضر دارای کد اخلاق از کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی اراک با شماره ۲۰-۱۶۰-۹۲ می‌باشد.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافعی در پژوهش حاضر وجود ندارد.

سهم نویسندگان

مریم اکبری لاکه (نویسنده اول) تحقیق و بررسی ۴۰ درصد؛ سارا عابدی (نویسنده دوم) تحقیق، بررسی و گردآوری اطلاعات ۳۰ درصد؛ محسن شمسی (نویسنده سوم و مسئول) تحقیق، بررسی و تحلیل داده‌ها ۳۰ درصد.

حمایت مالی

این پژوهش با حمایت مالی دانشکده‌ی مجازی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و در قالب پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد آموزش پزشکی انجام شده است.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

References

1. Sohrabi A, Mahdad A, Sadeghi A, Aghaei A. The lived experience of conditional medical students from academic failure: A phenomenological study. Iranian Journal of Medical Education. 2021; 21:247-55. [In Persian]

2. Khodayafard M, Rahiminezhad A, Abedini Y. Investigating factors affecting the social adjustment of witness and non-witness students. Journal of Social Sciences and Humanities Shiraz University. 2006; 26(3 Supple 52):25-45. [In Persian]

3. Jahani-Hashemi H, Borji R, Shamloo F, Noroozi Sezirood K. Mental health of Qazvin, Zanjan and Arak students who are the sons and daughters of victims of war 2007. Journal of Inflammatory Diseases. 2010; 13(4):83-6. [In Persian]

4. Langroudi SF, Yaghobi N, Moghadamzadeh A. Meta-analysis in decline academic in student. Journal of Research in Educational Science. 2011; 4(9):117-43. [In Persian]

5. Kazempour Z, ashrafi-rizi H. A Survey on Damaging Factors on Useful Study among Students of Isfahan University of Medical Sciences (IUMS) in 2012. J Med Educ Dev. 2014; 7(15):94-102. [In Persian]

6. Alikhani SH, Markazi Moghadam N, Broumand S, Zand Begleh M. Evaluation of influencing factors of educational decline of nursing students of Army university between 2010-2013. Annals of Military and Health Sciences Research. 2006; 2(4):819-24[In Persian]

7. Ansari R, Haghdoost A, Changiz T. Relationship between academic and educational conditions of medical students in Iran with academic failure: systematic review and comparing them with the views of professors. J Educ Ethics Nurs. 2019; 8(1-2):1-13. [In Persian]

8. Changizi Ashtiyani S, Shamsi M. Assessment of influncing factors on educational decline and presenting suitable solutions from the students viewpoints of Arak University of Medical Sciences. Research in Medical Education. 2010; 2(1):24-34. [In Persian]

9- Blanco V, Rohde P, Vázquez FL, Otero P. Diredictors of prevention failure in college students participating in two indicated depression prevention programs. Int J Environ Res Public Health. 2014; 11(4):3803-21. DOI: 10.3390/ijerph110403803

10. Dante A, Petrucci C, Lancia L. European nursing students' academic success or failure: A post-Bologna Declaration systematic review. Nurse Educ Today. 2013; 33(1):46-52. DOI: 10.1016/j.nedt.2012.10.001

11. Lancia L, Petrucci C, Giorgi F, Dante A, Cifone MG. Academic success or failure in nursing students: Results of a retrospective observational study. Nurse Educ Today. 2013; 33(12):1501-5. DOI: 10.1016/j.nedt.2013.05.001

12. Sanaeinasab H, Rashidi jahan H, Saffari M. Influential factors on academic achievement of university students. Educ Strategy Med Sci. 2013; 5(4):243-9. [In Persian]

13. Vakili R. The relationship between physical environment with learning and happiness of the pre-service teachers Farhangian University. Educational Administration Research. 2015; 6(23):27-55. [In Persian]

14. Golestaneh SM, Rafiee M, Hoseini FS. The effectiveness of decline management training on increasing self-efficacy and learning strategies and reducing procrastination and avoiding failure. Contemporary Psychology. 2016; 11(1):75-90. [In Persian]

15. Sohrabi Z, Ghovati F, Mirhosseini F, Hosseini F. The relationship between achievement motivation and time management and academic achievement Undergraduate Medical University of Medical Sciences. Razi Journal of Medical Sciences. 2016; 23(150):35-45. [In Persian]

16. Mohammadi Y, Kaykha A, Sadeghi A, Kazemi S, Raeisoon MR. Relationship of metacognition learning strategy and locus of control with academic achievement of students. Educ Strategy Med Sci. 2015; 8(5):323-8. [In Persian]

17. Esfijani A. Investigating the effects of blended instruction on students' academic performance and satisfaction. New Educational Approaches. 2018; 13(1):45-66. [In Persian] DOI: 10.22108/nea.2018.101686.1015

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

18. Rudbari M, Asl Marz B. The academic progress of students in Zahedan University of medical sciences and its associated factors. SDME. 2010; 7 (2): 147-52. [In Persian]

19. Vaughn AA, Roesch SC. Psychological and physical health corrolates of coping in minority adolescents. J Health Psychol. 2003; 8(6):671-83. DOI: 10.1177/13591053030086002

20. Rahimi Pordanjani S, Heshmati H, Moghaddam Z. Survey the frequency and risk factors in the academic failure in students that living in dorms of Golestan University of Medical Sciences & Health Sciences in year 2011-2012. JMS. 2014; 2(1):16-28. [In Persian]

21. Dehghan Abnavi S, Aliakbari F, Jokar Z, Najafi F, Mahmoodi M. The role of coping strategies in the academic engagement of students in Bushehr University of Medical Sciences. Iranian Journal of Medical Education. 2021; 21:464-72. [In Persian]

22. Abdi A, Zandipayam A. The model of academic performance based on academic identity, academic vitality and flourishing of students, and academic self-efficacy. Iranian Journal of Medical Education. 2020; 20(83):328-37. [In Persian]

23. Bardel M, Mahmoodi F. Meta- analysis of problem based learning on students' academic achievement. Iranian Journal of Medical Education. 2020; 20:429-40. [In Persian]

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]

The factors affecting the academic performance of medical students belonging to martyrs' and veterans' families at Arak University of Medical Sciences

Maryam Akbari lakeh[1], Sara Abedi[2], Mohsen Shamsi[3]

1. Department of Medical Education, School of Medicine, Center for Educational Research in Medical Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
2. Student of MSc, Medical Education, Department of Deputy of Education, School of Medical Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
3. PhD, Health Education and Promotion Department of Health Education and Promotion, School of Health, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran.

Abstract

Introduction: One of the most important indicators of university performance is students' academic achievement. Therefore, this study intended to determine the factors affecting the academic performance of medical students belonging to martyrs' and veterans' families at Arak University of Medical Sciences.

Methods: This cross-sectional study was conducted on 100 medical students belonging to martyrs' and veterans' families, selected through census sampling, during the academic year 2018-2019. The data collection tool was a valid and reliable researcher-made questionnaire asking about the participants' demographic information and the influencing factors on their academic performance. The data were analyzed and interpreted using AMOS and SPSS 22.

Results: The mean age of the respondents was 19.02 years. They were mostly women (74%). There was no significant relationship between sex (P=0.58), local inhabitant (P=0.88), students' occupation (P=0.079) and academic performance. However, there was a significant relationship between family's economic status (P=0.018), parents' educational level (P=0.023), knowledge of the field/ professional role (P=0.001), physical space/ environment (P=0.001) and students' academic performance.

Conclusion: Based on the results of the present study, considering the influencing factors of students' academic performance from their own viewpoint can promote their academic performance, increase academic achievement and prevent academic failure. Therefore, it is suggested that educational institutions have accurate and coherent planning to support the mentioned factors and eliminate their possible shortcomings.

Keywords: Student, Academic Performance, Education.

Correspondence:
Mohsen Shamsi, PhD, Department of Public Health, School of Health, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran.

ORCID:
0000-0003-4033-8041

Email:
mohsen_shamsi1360@yahoo.com

Original Article
Received: 2022 July 05 **Accepted: 2022 Oct 03**

Citation: Akbari lake M, Abedi S, Shamsi M. The factors affecting the academic performance of medical students belonging to martyrs' and veterans families' at Arak University of Medical Sciences. Development Strategies in Medical Education. 2022; 9(1):45-53.

© 2022 The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

[Downloaded from dsme.hums.ac.ir on 2026-11-24]